

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Кваліфікаційна робота
магістра

з теми: **«ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
НАВЧАННЮ ПРИРОДОЗНАВСТВА УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ
ПОРУШЕННЯМИ»**

Виконала:
студентка KorOs1-M20z групи
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Швець Оксана Вікторівна

Керівник:
Дмітрієва О. І.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:
Ацеховська О.В.
директор Піщанської спеціальної ЗОШ-інтернату

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ У ЗАГАЛЬНІЙ ТА СПЕЦІАЛЬНІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	7
1.1. Теоретичний аналіз проблеми навчання природознавства у психолого-педагогічній літературі.....	7
1.2. Особливості використання інноваційних технологій у процесі навчання природознавства учнів з інтелектуальними порушеннями	19
Висновки до розділу I.....	29
РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЮ ПРИРОДОЗНАВСТВА МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	31
2.1. Методика експериментального дослідження.....	31
2.2. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	37
2.3. Методичне забезпечення використання інноваційних технологій навчання природознавства учнів з інтелектуальними порушеннями	56
Висновки до розділу II.....	78
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТКИ.....	89

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні соціально-економічні, суспільно-політичні й культурні процеси, які відбуваються в Україні, а також світові тенденції гуманізації та інтеграції суспільства зумовили суттєві зміни у галузі освіти. Наразі постають нові стратегічні завдання та цілі, застосовуються інноваційні освітні та виховні технології, оновлюються зміст і форми організації освітнього процесу, запроваджуються більш ефективні технології навчання, які ґрунтуються на нових методологічних засадах та сучасних дидактичних принципах.

На сьогодні в умовах оновлення вітчизняної освіти великого значення набуває проблема створення сприятливих умов для розвитку, виховання й навчання дітей з інтелектуальними порушеннями, що відповідали б завданням реформування освіти на шляху до її відкритості й демократичності, а також доступності й реалізації головних положень Нової української школи.

Сам процес модернізаційних перетворень в сфері освіти вимагає залучення у середовище спеціальних закладів інноваційних засобів навчання, які б забезпечили реальний продуктивний розвиток та саморозвиток особистості дитини, враховуючи її індивідуальні особливості. Сукупність вже існуючих методик та технологій є надзвичайно різноманітними. Поєднання традиційних та інноваційних засобів у навчанні дітей з порушенням інтелектуального розвитку на уроках, в тому числі природознавства, дає додаткову можливість педагогу підвищувати власну продуктивність праці, самостійну складову роботи дітей, стимулює процес мислення, роблячи при тому навчання як цікавим і насиченим, так і яскравим й різноманітним. Саме тому актуальною на сьогодні є проблема використання інноваційних технологій навчання природознавства дітей з інтелектуальними порушеннями.

Різні аспекти цієї проблеми досліджували О. Арламов, І. Бех, В. Загвязинський, В. Журавльов, В. Сластьонін, А. Хуторський та ін. Значна

увага надається розробці та впровадженню інноваційних технологій в освітній процес (І. Дичківська, О. Пехота, О. Пометун, І. Підласий, О. Савченко та ін.).

Теоретичні засади застосування сучасних педагогічних технологій в навчальному процесі розкриті у працях В. Беспалька, І. Богданової, Б. Ліхачова, С. Пальчевського, О. Падалки, Г. Селевка і багатьох інших учених. Проблемам розробки і впровадження інноваційних технологій надавалась увага у працях Ш. Амонашвілі, І. Беха, Н. Бібік, А. Границької, Дж. Дьюї, В. Кілпатрика, М. Лисенкова, І. Унт, В. Шадрікова, В. Шаталова та ін.

Особливості впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес початкової школи розглядали Г. Альтшуллер, О. Біда, І. Волков, П. Ерднієв, С. Куганов, Л. Тарасов, І. Якиманська, Г. Коберник. Зазначеній проблемі присвячено низку праць, що розкривають специфіку та вимоги використання інноваційних технологій у роботі з молодшими школярами.

Проблему використання інноваційних технологій навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку досліджували Г. Блеч, В. Бондар, І. Демічева, Я. Дідух, О. Чеботарьова, О. Крижанівська, О. Попович, Ю. Войтюк, Ю. Фокін, С. Трикоз, Н. Ярмола, І. Бобренко та інші. Зокрема, досліджувалась проблема особливостей компетентісно спрямованого навчання та корекційно-розвивальної роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями у освітньому просторі згідно Концепції НУШ та впровадження в практику інноваційних педагогічних технологій (Г. Блеч, С. Трикоз, Н. Ярмола, І. Бобренко, О. Чеботарьова).

Разом з тим, зазначена проблема вивчена недостатньо, що й зумовило вибір нами теми дослідження **«Використання інноваційних технологій навчання природознавства учнів з інтелектуальними порушеннями»**.

Мета дослідження – розробити та апробувати методичне забезпечення процесу використання інноваційних технологій навчанню природознавства дітей з інтелектуальними порушеннями.

Для досягнення мети нами визначені наступні **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми використання інноваційних технологій у процесі навчання природознавства у загальній та спеціальній педагогічній літературі.

2. Визначити особливості навчання природознавства дітей з інтелектуальними порушеннями.

3. Визначити рівень використання інноваційних технологій в навчанні дітей з інтелектуальними порушеннями

4. Визначити рівні сформованості знань учнів з інтелектуальними порушеннями з природознавства.

5. Розробити та апробувати методичне забезпечення процесу використання інноваційних технологій навчанню природознавства молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.

Об'єкт дослідження: навчання дітей з інтелектуальними порушеннями.

Предмет дослідження: методичне забезпечення процесу використання інноваційних технологій навчанню природознавства молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку.

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз психологічної, педагогічної та методичної літератури з досліджуваної проблеми; *емпіричні:* бесіда, педагогічне спостереження, анкетування, експеримент, аналіз педагогічної документації; *статистичні:* кількісний і якісний аналіз емпіричних даних та їх узагальнення.

Теоретичне значення: результати роботи можуть бути застосовані для подальшого вивчення проблеми використання інноваційних технологій навчанню природознавства дітей з інтелектуальними порушеннями.

Практична значущість одержаних результатів дослідження визначається тим, що положення і висновки, досягнуті у процесі дослідницько-пошукової роботи, можуть знайти застосування в практиці спеціальних закладів загальної середньої освіти та інклюзивних закладах для впровадження інноваційних технологій у навчальний процес дітей з інтелектуальними порушеннями.

Експериментальна база дослідження – Піщанська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат.

Апробація роботи відбулася на студентській науковій конференції за підсумками науково-дослідної діяльності студентів та магістрантів факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології (м. Кам'янець-Подільський, 2021 рік). Результати апробації відображено у 1 публікації.

Робота виконана на замовлення Піщанської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату.

Структура дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладено на 82 сторінках.

ВИСНОВКИ

Проведене нами дослідження проблеми використання інноваційних технологій навчанню природознавства учнів з порушеннями інтелектуального розвитку дозволило нам зробити наступні висновки:

Аналіз науково-методичної літератури зі спеціальної та загальної педагогіки продемонстрував, що на всіх етапах розвитку суспільства проблема ознайомлення дітей з природою займала одне з найважливіших місць, оскільки засвоєння учнями природничих знань сприяє не лише для формуванню в дітей уявлень про навколишнє середовище, а й сприяє загальному їх розвитку.

Навчання природознавству учнів з інтелектуальними порушеннями, має низку особливостей, пов'язаних з особливостями розвитку пізнавальної діяльності та стану сформованості вищих психічних процесів: мови, мислення, уваги, відчуття, сприймання та пам'яті. Зазначені особливості створюють додаткові труднощі дітям під час оволодіння навчальним матеріалом. Діти віддають перевагу механічному запам'ятовуванню, набуті знання не збагачують їх досвіду та швидко забуваються. Як показало дослідження, діти майже не виявляють інтересу до вивчення матеріалу. Тому необхідним є використання технологій, що сприятимуть підвищенню рівня сформованості знань учнів та будуть викликати інтерес до вивчення предмету, зокрема, інноваційних технологій.

Аналіз педагогічної документації та анкетування педагогів закладу освіти продемонстрували, що недостатньо надається увага впровадженню інноваційних технологій в навчанні учнів з порушеннями інтелектуального розвитку. Значна кількість педагогів закладу надає перевагу традиційним методам навчання, оскільки вважають їх більш дієвими, а впровадження інноваційних технологій у них викликає певні труднощі: недостатній рівень знань щодо використання інноваційних технологій; недостатній рівень навичок роботи з технічними засобами навчання; недостатня матеріально-технічна база закладу освіти.

Вивчення рівнів сформованості знань з природознавства учнів з порушеннями інтелектуального розвитку продемонструвало наступні результати: більшість дітей мають низький (45%) та середній рівень (47%) сформованості знань. Тільки 8% учнів продемонстрували достатній рівень сформованості знань.

Нами розроблено методичне забезпечення процесу впровадження інноваційних технологій навчання природознавства учнів з інтелектуальними порушеннями: цикл навчальних проєктів, педагогічні умови, що обумовлюють ефективність зазначеного процесу та методичні рекомендації для педагогів, що працюють з учнями з інтелектуальними порушеннями.

Нами було розроблено та апробовано три навчальні проєкти: проєкт «Город на підвіконні» після вивчення теми «Життя рослин. Живлення, розмноження рослин», проєкт «Різноманітний світ диких тварин» після вивчення теми «Життя тварин» та проєкт «Водойми рідного краю. Їхній стан та охорона» після вивчення теми «Водойми». Здійснивши аналіз результатів даного етапу дослідження, нами виявлено зростання показників достатнього (31%) та середнього (56%) рівнів та зменшення низького рівня засвоєння знань (13%).

Проведений нами експеримент довів, що використання інноваційних технологій, зокрема проєктної технології, сприяє усвідомленому засвоєнню знань учнями, розвитку пізнавальної сфери, розкриттю пізнавальних навичок учнів, формуванню вміння самостійно конструювати свої знання та вміння орієнтуватися в інформаційному просторі. Важливим аспектом використання інноваційних технологій в освітній процес дітей з порушенням інтелектуального розвитку є: всебічний особистісний розвиток школярів, встановлення міжпредметних зв'язків та встановлення зв'язку навчального матеріалу з набутим досвідом.

Нами визначено педагогічні умови, що обумовлюють ефективність впровадження інноваційних технологій навчання учнів з інтелектуальними

порушеннями: необхідна наявність матеріально-технічної бази закладу освіти; відповідна підготовка вчителів; організація в закладі освіти відкритих уроків та взаємовідвідування уроків; розробка циклу навчальних занять з використанням інноваційних технологій; винесення та обговорення на шкільних методоб'єднаннях питань щодо використання інноваційних технологій в навчанні учнів даного закладу освіти.

Нами розроблено методичні рекомендації для педагогів щодо використання інноваційних технологій навчанню учнів з інтелектуальними порушеннями, зокрема: систематично вдосконалювати навички роботи з технічними засобами навчання; відвідувати уроки педагогів закладу та педагогів інших закладів освіти; вивчати передовий педагогічний досвід та досвід роботи колег щодо використання інноваційних технологій в навчанні учнів порушеннями інтелектуального розвитку; опрацьовувати методичну літературу з питань впровадження інноваційних технологій в навчальний процес; брати участь в курсах підвищення кваліфікації, конференціях, вебінарах та семінарах; вдосконалювати вміння щодо створення презентацій, комп'ютерних завдань та систематично використовувати їх в своїй роботі; творчо вирішувати завдання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку; дотримуватись вимог, які забезпечують корекційно-виховуючу спрямованість навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку; впроваджуючи інноваційні технології, враховувати особливості даної категорії дітей; систематично впроваджувати інноваційні технології навчання.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів даної проблеми. Перспективним напрямом подальших розвідок є використання розробленого нами методичного забезпечення процесу використання інноваційних технологій в освітньому процесі учнів з порушеннями інтелектуального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах: Навчальний посібник. Київ: Веселка, 1998. 334 с.
2. Байбара Т.М. Дидактичні умови забезпечення якості знань з природознавства у розумово відсталих учнів: автореферат. Київ, 2007.
3. Блеч Г.О. Забезпечення якості знань як проблема підвищення ефективності навчання природознавства в допоміжній школі. Дефектологія. 2005. №4. С. 8-12
4. Блеч Г.О. Комплекс програмно-методичного забезпечення «Зміст корекційно-спрямованого навчання і виховання розумово відсталих дітей у спеціальних дошкільних закладах» (програма ознайомлення з навколишнім, методичні рекомендації, дидактичні матеріали). Київ, 2012. 96 с.
5. Блеч Г.О. Методичні рекомендації щодо навчання природознавства у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для розумово відсталих дітей. Київ: Освіта України, 2011. 72 с.
6. Блеч Г.О., Трикоз С.В. Навчальні програми для 5-9 (10) класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Природознавство. Київ: 2016. 14 с.
7. Блеч Г.О. Опанування знаннями з природознавства як складова становлення життєвої компетенції учнів допоміжної школи. Матеріали наук.-практ. Конф. Запоріжжя: 2005. С. 52-56
8. Блеч Г.О. Особливості знань розумово відсталих школярів в процесі навчання природознавства. Сучасні підходи інтеграції та соціалізації дітей з особливими потребами: Матеріали міжн. наук.-практ. конф. Луцьк, 2006. С. 220-226
9. Блеч Г.О. Природознавство. Програма для 6-9 класів для розумово відсталих дітей. Київ: 2009. С. 3-4.
10. Блеч Г.О. Про вдосконалення змісту навчання з природознавства у допоміжній школі. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Збірник наукових праць №3 (1) Київ: 2004 С. 192-195

11. Блеч Г.О. Про методику вивчення особливостей знань з природознавства учнів у допоміжній школі. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: Тези відповідей. V міжн. наук.-практ. Конф. Київ: Ун-т «Україна», 2004. С. 71-72

12. Блеч Г.О. Проблема забезпечення якості знань з природознавства в учнів допоміжної школи. VII Всеук. конф-я молод. наук-в «Проблема особистості в сучасній науці. Результати та перспективи досліджень». Тези доповідей. Київ: Ун-т «Україна», 2005. С. 207-208

13. Блеч Г.О. Удосконалення змісту навчання з природознавства на основі вивчення особливостей знань розумово відсталих учнів. Теорія і практика олігофренопедагогіки / За ред. Золотоверх В.В.: Збірник наукових праць: Вип. 1. Київ: Актуальна освіта, 2006. С. 75-86

14. Блеч Г. О. Формування знань з природознавства в учнів допоміжної школи. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету: Серія соціально-педагогічна. Вип. VI / Відп. ред. Співак В. І., Упорядник Гаврилов О. В. Кам'янець-Подільський: ПП Мошинський В.С., 2006. С. 87-91

15. Бондар В. І. Шляхи підвищення ефективності засвоєння природничих знань учнями допоміжної школи: навчальний посібник. Київ: Радянська школа, 1969. 21 с.

16. Демічева І. Ю. Практичні роботи з природознавства, фенологічні спостереження, календар погоди. Київ: Генеза, 2007. 78 с.

17. Державний стандарт початкової загальної освіти. Початкова школа. 2011. № 7. С. 1-18.

18. Дефектологічний словник: навчальний посібник / за редакцією В.І.Бондаря, В.М.Синьова. К.: «МП Леся», 2011. 528 с.

19. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : посібник 2-ге вид., допов. Київ: Академвидав, 2012. 352 с.

20. Дідух Я.П., Крижанівська О.Т., Попович О.Т., Войтюк Ю.О. Екологічна стежка. Методичні рекомендації до створення. Дидактичне значення. Київ: БФ «Візаві», 2001. 30 с.
21. Ісаєва Г. С. метод проектів – ефективна технологія навчання. Освіта.ua. 2005. Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/technol/1415/>
22. Комар О. А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій: теоретико-методичні аспекти: монографія. Умань: РВЦ «Софія», 2008. 332 с.
23. Коменский Я. А. Великая дидактика: избр. пед. соч : в 2-х т. Т. 1. Москва : Педагогика, 1982. С. 242-276.
24. Концепція державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами. Дефектологія. 1999. № 4.
25. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з порушенням інтелектуального розвитку. міністерство освіти і науки України. Інститут модернізації змісту освіти. Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка НАПН України. Навчально-методичний посібник. Київ, 2020 С. 48-54.
26. Ляудіс В. Я. Інноваційне навчання і наука. Москва: ИНИОН, 1992. 51 с.
27. Метод проетів; традиції, перспективи, життєві результати. Практично-зорієнтований посібник / за наук. ред. Єрмакова І. Г. Київ: Департамент, 2003.
28. Миронова С.П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підручник. Кам'янець-Подільський: КПНУ ім. І. Огієнка, 2015. 157 с.
29. Миронова С.П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності: підручник: Кам'янець-Подільськи: КПНУ ім. І. Огієнка, 2014. 15с.
30. Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології: навчальний посібник. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.

31. Монтессорі М. Метод наукової педагогіки, застосований до дитячого виховання в «Будинках дитини» / М. Монтессорі // Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. спец. «Дошк. виховання"»/ К.: «Вища школа», 2004. С. 98-101.
32. Нарочна Л. К., Ковальчук Г. В., Гончарова К.Д. Методика викладання природознавства. Київ: Вища школа, 1990. 316 с.
33. Нова українська школа: poradnik для вчителя / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
34. Одинченко Л.К. «Формування в розумово відсталих молодших школярів уявлень і понять про об'єкти природи у процесі навчально-пізнавальної діяльності». Наука і освіта в нових вимірах. Педагогіка і психологія. 2014. №35. С.69-72
35. Олексенко Т. Д. Навчальна практика з методики викладання природознавства: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. Д. Олексенко, В. В. Молодиченко. Мелітополь: Мелітополь, 2008. 122 с.
36. Пометун, О. І. Інтерактивні методики та система навчання. Київ: Шкільний світ, 2007. 112 с.
37. Перспективні освітні технології: Навчально-методичний посібник/ За ред. Г.С.Сизоненко. Київ: Гопак, 2000.
38. Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. та ін.. Освітні технології: Навч.-метод, посібн./ За заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К, 2004. 256 с.
39. Руссо Ж.-Ж. Избранные сочинения в 3-х т. Т. 1. Москва: Государственное издательство художественной литературы, 1961 С. 37-45.
40. Савлущинська Л. Г. «Формування природознавчої компетентності учнів початкових класів на уроках природознавства». Наука і освіта. 2013. № 6. С. 111-114.
41. Савченко О. Я. Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий

досвід та українські перспективи : монографія / Під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. С. 34-47.

42. Синьов В.М., Матвеева М. П., .Хохліна О. П. Психологія розумово відсталої дитини: Підручник. Київ: Знання, 2008. 359 с.

43. Стаднік О. Г. Метод проектів у навчанні географії. Харків: Видавнича група «Основа», 2008. 116 с.

44. Сухомлинська О. В.. Українська педагогіка в персоналіях: навч. посібник для студентів ВНЗ: у 2 кн. Кн. 2. ХХ століття / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ : Либідь, 2005. С. 284-292.

45. Сухомлинський В.О. Народження громадянина. Київ: Радянська школа, 1970. 288 с.

46. Танська В. В., Мокрицька А. М. Методика навчання природознавства у початковій школі: навч.-метод. посіб.. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 236 с.

47. Трикоз С.В., Блеч Г.О. Природознавство. Програма для 1-4 класів для розумово відсталих дітей. Київ. 2014. С.38-47.

48. Трикоз С.В., Оновлення змісту освітньої галузі «Природознавство» у початковій ланці дітей з розумовою відсталістю / С. В. Трикоз // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. - 2014. - Вип. 7. - С. 22-28. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2014_7_5

49. Трикоз С.В. Формування природничих понять в учнів з порушеннями розумового розвитку / С. В. Трикоз // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2015. Вип. 8. С. 150-159.

50. Фенчак Л. М., Пашкуляк М.-М. А. Моделювання інтерактивного навчання в умовах початкової школи. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія. 2019. Вип. 1. С.175-178.

51. Фокин Ю. Г. Теория и технология обучения: деятельностный подход: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. М.: Академия, 2006. 103 с.

52. Яковина Л.Г.. Методична розробка: метод навчальних проєктів. Всеосвіта. Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/metodicna-rozrobka-na-temu-vprovadzenna-metodu-proektiv-u-navcalnij-proces-57872.html>